reuelatione diuina siue consilii tui sapientia preceperis. Ne parcas, nec celes, nec iniquitatem meam abscondas, obsecro; pauperis anime mee quantulumcumque timeo et me totum in profundum demergi pauesco. Quapropter intercede et ora pro paupere anima mea, ualens in Christo mater carissima.

Dominus tecum et cum omnibus tuis.

XXX

a. 1157

Hildegardis ad Eberhardvm episcopvm Bambergensem

Quidam uir in mane diei surrexit, et uineam plantauit. Postea alienas uias propter plurimas argumentationes inspexit, et studium suum sic finitum est.

Nunc, pater familias, ad peregrinam filiam G⟨ertrudem⟩ respice, que de terra sua uocata est, sicut Abraham qui de terra sua exiuit. Hec enim omnia sua dedit et margaritam emit. Nunc autem mens eius in multa sollicitudine suffocatur uelut uua in torculari. Adiuua ergo eam quantum potes, ob amorem illius qui ante principium fuit et qui in misericordia omnia impleuit, ita ut uinea in filia ista non destruatur.

Ep. XXX
cod.: *W* (f. 117v-118r).
ed.: *PI* 158, p. 573 (cfr *W*).
comm.: *Briefw.*, p. 189.

XXX, *Tit.:* Eberhardo Babergensi episcopo *W*

XXIX, **9** nec[1] – abscondas] cfr 2 Esdr. 4, 5; Iob 31, 33.

XXX, **5/6** sicut – exiuit] cfr Gen. 12, 1-5. **6** omnia – emit] cfr Matth. 13, 44.

XXIX, **8/9** parcas] paueas *Hm* **10** quantulumque *Hm*

XXX, **10** non *s. lin.* *W*

LXII

Gertrvdis monialis ad Hildegardem

p. a. 1161

Hildegardi, matri sue sibi in Christo allectissime, G⟨ertrudis⟩ illa sua et uere uota sua, *quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.*

Quid scribam uel quid dicam tam unice tamque in Christo dilectissime matri, penitus ignoro, quia ipsa uis amoris omnem sustulit mihi scientiam locutionis. Immo etiam uinum meroris, quo diuina absentia tua me inebriari fecit, in tantum me afflixit, ut non solum dictandi, uerum etiam uiuendi mihi fastidium generarit. Melius enim mihi fore crederem numquam te uidisse, numquam te erga me tam benignam tamque materna uiscera gerentem sensisse, quam per tanta locorum spatia late separata sine mora lugeo te quasi perditam.

Spero autem in Deo meo - et ideo meo, quia nihil habeo carius eo - quod numquam cenulentam huius corporis deponere me sinat formulam, priusquam dulci tua uisione ac melliflua tua collocutione me fecerit letificatam. Quod si, peccatis meis exigentibus, non euenerit, tamen in hoc, ut pietati eius confido, spem meam non frustrabit quin me ibi te concedat uidere, ubi numquam ab ipsius separemur uisione.

Quid plura? Rogo autem te, mater allectissima, ut eum, in cuius amplexibus iugiter commoraris et sub cuius umbra uelut hinnulus a feruore temptationum et uitiorum requiescis, pro me deprecari digneris, quatenus mihi adhuc erranti et eum perqui-

---

Ep. LXII
codd.: Hm (teste Mart. 57, 1086); *Wr* (f. $98v^{a-b}$).
ed.: PL 118, 341D-342B (cfr *Hm*).
comm.: Vorbem. I, p. 148-150.

LXII, *Tit.:* Epistola G. ad s. Hildigardem *Wr*

LXII, **2/3** quod – ascendit] 1 Cor. 2, 9. **6/7** uinum – fecit] cf. Ez. 23, 33. **21/22** sub – requiescis] cfr Iud. 9, 15.

LXII, **1** G⟨ertrudis⟩ *scripsi*] G. *Hm Wr* **2** uota] tota *Hm* **4** tamque] tanquam *Hm* **6** mihi sustulit *Hm* **7** in *om. Hm* tan tantum *Wr* **9** generaret *Wr* **11** sensisset *Wr* **13** in *om. Hm* **14** corporis huius *Hm* **15** me *om. Hm* **16** tua *om. Hm* **21** cuius *in marg. Wr* uelut] ut *Hm* **23** deprecare *Wr*

renti, sed heu! minime inuenienti, se inueniendum manifestet, et sub umbra illius quem desidero me quandoque sedere faciat. Vale.

LXIIR

Hildegardis ad Gertrudem monialem

p. a. 1161

O filia Dei, in pura scientia fidei hec uerba ad te dicta audi: *Vox turturis audita est in terra nostra*. Hoc est de Filio Dei, qui contra carnis iura ex integra terra carnis Marie Virginis natus est. Flores omnium uirtutum et ornamenta omnium pigmentorum processerunt, que in se odorem suauitatis uirtutum habuerunt. Hortus enim harum uirtutum in peregrino filio surrexit, qui ad patrem suum, scilicet omnipotentem Patrem, in se reuersus peccata sua confitendo cucurrit, quem ipse osculo humanitatis Filii sui suscepit.

Et tunc uox turturis auditur, cum propter amorem Dei mundum cum uoluntate nostra relinquimus, ut etiam turtur pre ceteris uolatilibus solus manet cum socium suum amittit. Sic tu etiam, carissima filia, fecisti quando pompam huius mundi reliquisti. O quam pulchra calciamenta tua, filia regis, fuerunt, cum propter amorem Dei artam et angustam uiam spiritalis uite intrasti! Vnde, o filia Sion, gaude, quia in medio cordis tui Spiritus Sanctus habitat. Considera enim quod consolator tuus

---

Ep. LXIIR
codd.: *Hm* (teste Mart. 57, 1086-1087); *Wr* (f. 98v[b]-99r[a]).
ed.: *PL* 118, 342B-D (cfr *Hm*).
comm.: *Vorbem.* *1*, p. 148-150.

LXIIR, *Tit.:* Epistola s. Hil. ad eandem G. *Wr*

LXII, **25** sub – sedere] cfr Cant. 2, 3.

LXIIR, **2** Vox – nostra] Cant. 2, 12. **4/6** Flores – habuerunt] cfr Eccli. 39, 19. **6/9** in – suscepit] cfr Luc. 13, 13-24. **14** O – regis] cfr Cant. 7, 1. **16** o – gaude] cfr Zach. 2, 10. **16/17** in – habitat] cfr Rom. 8, 9; 8, 11; 1 Cor. 3, 16; 2 Tim. 1, 14; Iac. 4, 5.

LXII, **25** me *in marg.* *Wr* **26** Valete *Hm*

LXIIR, **3** carnis² *om,* *Hm* **12** ceteris] reliquis *Hm* suum *om.* *Wr* **16** o *om.* *Wr*

CCXXXII

Hildegardis ad Gertrvdem monialem

a. 1156-1157

Dies illos qui tibi per nobilitatem et diuitias huius seculi aderant, Deus inclinauit, ne proprietas mentis tue per lapsum Ade te seducat. Sed *cor* tuum *non turbetur,* quia Deus inclinationem istam super te adhuc habet, ne mons superbie animum tuum opprimat, quoniam Deus hominem illum *quem diligit,* ualde *corripit,* ne latas uias proprie uoluntatis currere possit.

Vnde gaude, *filia Sion,* quia manus Domini te habet, ita quod in nulla parte secura sis. Et Deus etiam hoc in te operatur quod lapis angularis sis. Deus autem te uidet et scit, et te numquam derelinquet.

CCXXXIII

Hildegardis ad Gertrvdem monialem

a. 1156-1157

O filia Dei, que curam habes animarum que intrinsecus latet, et o amantissima filia Dei G⟨ertrudis⟩, que semper sollicita es

---

Ep. CCXXXII
cod.: *W* (f. 88v).
ed.: *PI* 102, p. 552-553 (cfr *W*).
comm.: *Briefw.* (1990²), p. 187-188.

Ep. CCXXXIII
cod.: *W* (f. 91v-92r).
ed.: *PI* 109, p. 555 (cfr *W*).
comm.: *Briefw.* (1990²), p. 188-189.

CCXXXII, *Tit.:* Gerdrudi (Gertrudi *PI*) quondam palatine Hildigardis (Hildegardis *PI*) *W* (*PI*)

CCXXXIII, *Tit.:* Gerdrudi (Gertrudi *PI*) quondam palatine H. (Hildegardis *PI*) *W* (*PI*)

CCXXXII, **3** cor – turbetur] (cfr) Iob 14, 1; 14, 27. **5/6** Deus – corripit] (cfr) Prou. 3, 12. **7** gaude – Sion] (cfr) Soph. 3, 14; Zach. 9, 9. **9** lapis angularis] cfr Eph. 2, 20; 1 Petr. 2, 6.

CCXXXII, **9** te² *s. lin.* *W*

CCXXXIII, **2** G⟨ertrudis⟩ *scripsi*] G. *W*

in anima tua, quod queris de loco illo in quo mansio tua sit in pascuis anime et corporis, Deus mihi non ostendit.

Sed ista uerba in lumine audiui: Perscrutamini in scrutinio uestre scientie et aliorum sapientum, atque eligite uobis habitaculum quod utilitati uestre necessarium sit, non autem spiritalium et secularium mixtio, quasi unum sint, quia Deus hoc negotium dat quod ea in alterutrum subministretis que ad necessaria huius uite pertinent, uanam gloriam fugientes. In omnibus enim locis Deum inuenit qui illum in rectis inuocationibus querit.

Vnde, o filie Dei, scientiam in sancta rationalitate Deus non spernit, quia hominem ad similitudinem suam fecit. Mansionem tamen uestram lucidam uideo, in quocumque loco eam Deus preuiderit. Nunc iterum gaudete et propositum uestrum in Deo custodite.

CCXXXIV

Hildegardis ad Ivttam conversam

a. 1153$^{med.}$-1154 (a. 1156-1157?)

Viuens lux dicit: Aridum sabulum inutile est, et terra que per aratrum nimis frangitur, rectum fructum non dabit, quia iustum modum inuolutionis sue non habet. Et sicca terra que

Ep. CCXXXIV

codd.: *Gb* (f. 68r-v); *Hm* (teste Mart. 37, 1059-1060); *M* (f. 82r-v); *R* (f. 361v^{b}-362r^{a}); *Wr* (f. 86v^{a-b}); *Z* (f. 28r-v).

ed.: *PL* 98, 319D-320B (cfr *Hm*); cfr Haug, p. 60, n. 4.

comm.: *Vorbem. 2*, p. 122, annot. 143; p. 149; *Einl.*, p. XIX; H. Rissel, *"Cîteaux"* 41 (1990), p. 22-25; cfr ep. CCXXXI huius editionis.

CCXXXIV, *Tit.:* Ad quendam *(sic!)* quod nimia et indiscreta abstinentia utilis non sit *Gb* Iutde conuerse Hildigardis *M* Responsum Hildegardis *R (cfr ep. CCXXXI)* Epistola s. Hil. ad eandem abb⟨atissam⟩ *Wr (cfr ep. CCXXXI)* Item eidem *Z (cfr comm.)*

CCXXXIII, **5** Perscrutamini – scrutinio] cfr Ps. 63, 7. **10/12** In – querit] cfr Ps. 144, 18. **14** hominem – fecit] cfr Gen. 1, 26; 1, 27; 9, 6.

CCXXXIII, **16** prouiderit *PI*

app. crit.: CCXXXIV, **1** sabulum *scripsi cum Hm*] *om. Gb* stabulum *MRWr Z* que *s. lin. Z*